

İntiqam Hacıyev

Hüquqşünas

TİBB İŞÇİLƏRİNİN HÜQUQ VƏ VƏZİFƏLƏRİ, HƏMİN HÜQUQLARIN MÜDAFİƏ MƏXANİZMLƏRİ

Cəmiyyətimizdə baş verən hadisələr göstərir ki, tibb işçilərimiz öz hüquqlarını və həmin hüquqların müdafiəsi mexanizmlərini bilməməsi, bu sahədə hüquqi təbliğat aparan qurumların az olması səbəbindən onların hüquqları bir çox hallarda pozulur. Digər bir tərəfdən insan və vətəndaş hüquqlarının prioritet hesab olunması da həkimlərin hüquqlarının təbliğini bir qədər ikinci plana salmışdır. Hüquq və vəzifələrin bir-biriləri ilə vəhdətdə olması səbəbindən hüquqlardan danışarkən vəzifələrin kənarında saxlanması düzgün olmazdı. Ona görə də bu gün ki mühazirəmizdə tibb işçilərimizin hüquqları və vəzifələri izah olunmalı və həmin hüquqların müdafiə mexanizmlərindən danışılmalıdır. Olduqca aktual mövzu olmasına baxmayaraq ölkəmizdə bu mövzu olduqca az tədqiq olunmuşdur. Halbuki bu olduqca geniş mövzu hesab oldunur. Bu səbəbdən də məqalə kimi yazılması üçün predmet ümumiləşdirilmişdir.

Tibb işçilərinin fiziki şəxs kimi hüquq və vəzifələri Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasında və qanunlarında, işçi kimi hüquq və vəzifələri Əmək Məcəlləsində nəzərdə tutulmuşdur. Bildiyimiz kimi tibb işçilərimiz bir çox vəzifə tuturlar. Belə ki, tibb müəssisəsinin rəhbəri, onun müavini, şöbə müdiri, ayrı-ayrı mütəxəssis həkimlər, tibb bacıları, mamalar və s. vəzifələri daşıyan şəxslər tibb işçiləri hesab olunmaqla hər birinin hüquq və vəzifələri "Əhalinin sağlamlığının qorunması haqqında" qanunda və Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirinin 19 sentyabr 2012-ci il tarixli 70 nömrəli əmri ilə təsdiq edilmiş "Tibb müəssisələrində çalışan tibb, əczaçılıq və digər ixtisaslar üzrə işçilərin nümunəvi vəzifə təlimatları"nda da tibb işçilərinin hüquq və vəzifələri ətraflı şəkildə tənzimlənmişdir. Həmin təlimatda tibb işçilərinin hüquq və vəzifələri onların tutduqları vəzifədən asılı olaraq ayrıca qeyd olunduğundan məqalədə həmin hüquq və vəzifələri ümumiləşdirməyə çalışılmışdır. Belə ki, tibb işçilərinin eyni sahədə fəaliyyət göstərmələri onların hüquqlarını da ümumiləşdirməyə imkan verir.

Tibb işçilərinin aşağıdakı ümumi hüquqları mövcuddur:

- Özünün əmək fəaliyyətinin təşkilinin və şərtlərin yaxşılaşdırılması üzrə rəhbərliyə təkliflər vermək;
- Öz səlahiyyətləri çərçivəsində orta və kiçik tibb heyətinin işinə nəzarət etmək, tabelikdə olanların həvəsləndirilməsi və tənbeh edilməsi üzrə rəhbərliyə təkliflər vermək;
- Öz vəzifə öhdəliklərinin icrası üçün zəruri olan informasiya materiallarını və normativ-hüquqi sənədləri rəhbərlikdən tələb etmək, əldə etmək və istifadə etmək;
- Onun işi ilə bağlı məsələlərin müzakirə olunduğu elmi-praktik konfranslarda və müşavirələrdə iştirak etmək;
- Müəyyən olunmuş qaydada ixtisas dərəcəsini almaq;
- Tibb işçiləri Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə uyğun olaraq aşağıdakı əsas əmək hüquqlarından da istifadə edə bilərlər:
 - Əmək müqaviləsinin şərtlərini dəyişdirmək və ya onu ləğv etmək üçün işəgötürənə müraciət etmək;

- Həyatının, sağlamlığının və əməyinin mühafizəsini təmin edən əmək şəraitində çalışmaq, habelə belə şəraitin yaradılmasını tələb etmək;

- İş vaxtından artıq vaxtda işə cəlb olunduqda əlavə əmək haqqını almaq və ya onun verilməsini tələb etmək;

- Əmək müqaviləsi ilə müəyyən edilmiş əmək funksiyasına daxil olmayan işləri, xidmətləri yerinə yetirməkdən imtina etmək, belə işləri, xidmətləri icra etdikdə isə müvafiq əlavə əmək haqqının verilməsini tələb etmək;

- Qanunvericiliklə müəyyən olunmuş iş vaxtında çalışmaq;

- Hər il bu Məcəllədə nəzərdə tutulmuş minimum müddətdən az olmayan ödənişli əsas məzuniyyətdən və müvafiq hallarda əlavə, sosial, ödənişsiz, təhsil məzuniyyətlərindən istifadə etmək;

- Əmək funksiyasının yerinə yetirilməsi zamanı əmlakına və səhhətinə dəyən ziyanın ödənilməsini tələb etmək;

- İşgötürən tərəfindən qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada məcburi sosial sığorta və istehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta olunmaq, habelə hər hansı başqa növ sığorta qaydalarından istifadə etmək;

- Qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada həmkarlar ittifaqlarının, ictimai birliklərin üzvü olmaq, habelə bu təşkilatların və ya əmək kollektivinin keçirdiyi tətillərdə, mitinqlərdə, toplantılarda və qanunvericiliklə qadağan olunmayan digər kütləvi tədbirlərdə iştirak etmək;

- Əmək hüquqlarının müdafiəsi üçün məhkəməyə müraciət etmək və hüquqi müdafiə olunmaq;

- Sosial müdafiə üzrə müavinətlərdən və güzəştlərdən, sosial sığorta hüququndan istifadə etmək;

- İş yeri, vəzifəsi (peşəsi), aylıq əmək haqqı və əmək münasibətləri ilə bağlı digər məlumatlar barədə işgötürəndən müvafiq arayışlar almaq.

Tibb işçilərinin tutduğu vəzifənin spesifikasından asılı olaraq onların xüsusi hüquqları da mövcuddur. Tibb işçilərinin böyük bir qismini həkimlər təşkil etdiyindən onların spesifik hüquqlarının sadalanmasına zərurət vardır. Belə ki, həkimlərin yuxarıda sadalanan hüquqlardan başqa eyni zamanda aşağıdakı hüquqları da mövcuddur:

- Klinik müşahidə və müayinə, anamnez toplanması və klinik-laborator tədqiqatların məlumatlarına əsasən ixtisası üzrə müstəqil surətdə diaqnoz müəyyənləşdirmək;

- Müvafiq qaydalara və standartlara uyğun olaraq xəstənin aparılması taktikasını müəyyən etmək;

- Pasiyentin kompleks müayinəsi üçün zəruri funksional və laborator diaqnostika metodlarını təyin etmək;

- Diaqnostika və müalicənin icazə verilmiş metodlarından istifadə etməklə diaqnostik, müalicə, reabilitasiya və profilaktika prosedurlarını aparmaq;

- Zərurət olduqda xəstələrin məsləhəti, müayinəsi və müalicəsi üçün müəyyən edilmiş qaydada başqa ixtisaslı həkimləri cəlb etmək;

- Tibbi yardım göstərilməsinin bütün mərhələlərində pasiyent üzərində müşahidəni həyata keçirmək;

- Müalicə-diaqnostik prosesin təkmilləşdirilməsi üzrə rəhbərliyə təkliflər vermək.

Tibb işçilərinin hüquqlarından danışmaq tibb işçilərinə nə qədər xoş olsa da, onların öz vəzifələrini də bilmələri olduqca vacibdir. Çünki hüquq və vəzifə qarşılıqlı vəhdətdə olub bir-birini tamamlayır. Hüququ vəzifəsiz, vəzifəni isə hüquqsuz təsəvvür etmək qeyri-mümkündür. Bu baxımdan tibb işçilərimiz öz vəzifələrini dəqiq şəkildə bilməli və tam yerinə yetirməlidir. Həkimlərimizin aşağıdakı vəzifələri mövcuddur:

- Mövcud qaydalara və standartlara uyğun olaraq zəruri müalicəni təyin edir və nəzarət edir, zəruri diaqnostik, müalicə, reabilitasiya və profilaktik prosedur və tədbirləri təşkil edir və ya müstəqil surətdə aparır.

- Stasionarda xəstəyə gündəlik baxış keçirir. Pasiyentin vəziyyətindən asılı olaraq müalicə planına dəyişiklik edir və əlavə müayinə metodlarının zəruriliyini müəyyən edir.

- Müalicə-profilaktika müəssisəsinin başqa bölmələrinin həkimlərinə öz ixtisası üzrə məsləhət yardımı göstərir.

- Ona tabe orta və kiçik tibb heyətinin işinə rəhbərlik edir, öz vəzifə öhdəliklərinin yerinə yetirilməsində onlara kömək edir.

- Diaqnostik və müalicə prosedurlarının aparılmasının, alət, aparat və avadanlıqların istismarının, dərman preparatlarının səmərəli istifadəsinə, orta və kiçik tibb heyəti tərəfindən təhlükəsizlik texnikası və əməyin mühafizəsi qaydalarına riayət edilməsinə nəzarət edir.

- Öz işini planlaşdırır və öz fəaliyyətinin göstəricilərini təhlil edir.

- Tibbi və digər sənədlərin müəyyən edilmiş qaydalara uyğun olaraq vaxtında və keyfiyyətli rəsmiləşdirilməsini təmin edir.

- Sanitar-maarifləndirmə işini aparır. Etik davranış qaydalarına riayət edir.

- Müəssisə rəhbərliyinin əmr, sərəncam və tapşırıqlarını peşəkar səviyyədə və vaxtında icra edir.

- Qanunvericiliklə müəyyən edilmiş müddətdə işlədiyi istiqamət üzrə təkmilləşdirmə kurslarında iştirak edir, mütəmadi olaraq öz ixtisasını artırır.

- Müəyyən olunmuş qaydada sertifikatıdan keçir.

- Daxili intizam, yanğın təhlükəsizliyi və təhlükəsizlik texnikası qaydalarına, sanitariya-epidemioloji rejimə riayət edir. Tibb müəssisəsinin fəaliyyətinə, işçilərinə, pasiyentlərə təhlükə yaradan təhlükəsizlik texnikası, yanğına qarşı və sanitariya qaydalarının pozulmasının aradan qaldırılması üzrə, rəhbərliyin vaxtında məlumatlandırılması da daxil olmaqla, operativ tədbirlər görür.

Tibb sahəsinin spesifik xüsusiyyətlərindən, yəni insan həyat və sağlamlığı ilə birbaşa bağlılığından dolayı tibb işçilərinin vəzifələri də geniş və məsuliyyətlidir. Bu baxımdan tibb işçiləri öz vəzifələrini yerinə yetirərkən olduqca diqqətli olmalı və kiçik bir etinasızlığın faciəyə səbəb ola biləcəyini nəzərə almalıdır. Ölkəmizdə aparılmış hüquq islahatlarının nəticəsi olaraq insanların tibb işçilərinə və müəssisələrinə qarşı məhkəməyə müraciət etmə halları olduqca artmışdır. Bu insanlar üçün təqdirə layiq hal hesab olunsa da tibb işçilərinin məhkəmədə müdafiəsinin gücləndirilməsi üçün onlar hüquqi cəhətdən maarifləndirilməli və onlara öz hüquqlarını müdafiə mexanizmləri təbliğ edilməlidir.

Yuxarıda qeyd edilənlərdən də göründüyü kimi tibb işçilərinin hüquqları kifayət qədər çoxşaxəlidir. Çünki tibb işçiləri həm Əmək Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş hüquqlardan, həm də özlərinin vəzifələrinə uyğun olan hüquqlardan istifadə edə bilərlər. Lakin tibb işçilərinin bu hüquqlarının pozulması və onların özlərini müdafiə edə bilməmələrinin şahidi oluruq. Bu kimi arzuolunmaz halların baş verməməsi üçün də tibb işçiləri öz hüquqlarının müdafiəsi mexanizmlərini bilməli və tətbiq etməyi bacarmalıdır. Belə ki, tibb işçilərinin hüquqlarının aşağıdakı müdafiə mexanizmləri mövcuddur:

- Hüququnu yazılı qaydada (ərizə formasında) öz müəssisə rəhbərindən tələb etmək;

- Yuxarıda qeyd olunmuş formada tələb edilmiş hüquq müəssisə rəhbəri tərəfindən təmin olunmadıqda yuxarı təşkilatlara ərizə və ya şikayət formasında müraciət etmək. Yuxarı təşkilatlar dedikdə Səhiyyə Nazirliyi, Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidməti, Azərbaycan Respublikası Prezident Administrasiyası, İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil (Ombudsman) və s. başa düşülür.

- 2-ci bəndə göstərilmiş hüquqi müdafiə mexanizmi səmərə vermədikdə məhkəməyə iddia ərizəsi ilə müraciət etmək, çıxarılmış yekun məhkəmə qərarlarından yuxarı instansiya məhkəməsinə şikayət vermək.

- Pozulmuş hüquqda cinayətin əlamətləri olduqda hüquq mühafizə orqanlarına- Baş Prokurorluq, Daxili İşlər Nazirliyi və s. müraciət etmək.

- Bütün bu mexanizmlərdə nümayəndə və ya vəkil yardımından istifadə edərək hüquqların effektiv müdafiəsini təmin etmək.

Tibb işçilərinin hüquqlarını bilməsi və həmin hüquqların müdafiəsi mexanizmlərini tətbiq etməyi bacarması bu hüquqların təminini şərtləndirən amildir. Hüquqlarını bilən lakin həmin

hüquqları müdafiəsi mexanizmlərini tətbiq edə bilməyən, eləcə də tətbiq etmək üçün kifayət qədər vaxtı olmayan tibb işçilərimiz bu sahədə ixtisaslaşmış nümayəndə və vəkillin xidmətindən istifadə etməsi daha məqsədə müvafiq hesab olunur.

Ümumilikdə tibb işçilərinin hüquq və vəzifələri mövzusu aparılan hüquqi islahatlar çərçivəsində aktuallığı artan bir mövzu olduğundan bu sahədə elmi tədqiqatların aparılması zəruridir. Məqalədə tibb işçilərinin hüquq və vəzifələri sadalanmış, həmin hüquq və vəzifələrin müdafiəsi mexanizmlərindən bəhs olunmuşdur.